

Seleucia

Sayı VII - 2017

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mersin Bölge Sulama Kooperatifleri Birliđi Başkanı Ersin Akdoğan'a şükranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the President of the Irrigation Cooperatives' Union of Mersin Region, Mr. Ersin Akdoğan.

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VII
Sayı: 7

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad.Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 7 | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri

Lighting Devices from Olympos Excavation

B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın

11

Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar

The Preliminary Results on the Olba Theater in the Light of Archaeological Excavations

Emel Erten - Deniz Kaplan

29

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (Diakonikon) Bizans Dönemi *Opus Sectile* Taban Döşemesi

The Opus Sectile Floor of the Diaconikon of the Northern Church - Monastery of Olba

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğın

47

Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi

The Early History of Olba in the Light of Coin Finds

Tuna Akçay

69

Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları

Glass Goblet Finds from Olba Theater Excavations

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

89

Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası

Hellenistic Basket Handled Amphora Fragment from Olba Excavations

Erkan Alkaç

113

Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi

Olba During the Reign of Constantius II in the Context of Coin Finds

Emel Erten

129

Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan

Çıplak Genç Kız Figürinleri

Sedantary Naked Young Female Figurines

Optained From The Excavations In The North Slope of Klazomenai Karantina Island

Aslıhan Özbay

147

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri

The Burial Chamber and Early Byzantine Sarcophagi in the Sion Monastery at Karabel Asarcık

Bülent İşler

161

Mimari Plastik Veriler Işığında Erken

Bizans Döneminde Side'de Sütunlu

Caddelerin Onarımı

The Repairs of the Early Byzantine Colonnaded Streets of Side in the Light of Architectural

Decoration Finds

Şener Yıldırım

187

Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler

Klazomenai Karantina Island North Slope

Excavation Stratigraphy and The Terracotta

Figurines Of The Hellenistic Period

Fikret Özbay - Aslıhan Özbay

207

Erken Hıristiyanlık Döneminde

Zephyrion/Zephyrium

Zephyrion/Zephyrium in Early Christian Period

Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz

225

Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm

Jews And Anti-Semitism in Early Christian Literature

Ulaş Töre Sivrioğlu

235

Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları

Glass Finds from Water Complex in the Sanctuary of Zeus Labraundos

Ömür Dünya Çakmaklı

279

Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı

Rock-cut Tomb Number 6 in Tripolis

Sabri Arıcı - AYTEKİN ERDOĞAN

297

Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem

Balık Tabakları

Hellenistic Fish Plates from Seyitömer Höyük

Figen Çevirici Coşkun

325

Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At

Rhytonu

A Glass Horse Rhyton From Aşağı Salat Höyük

S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İLKAY AKLAN

345

Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup

Gümüş Venedik Sikkesi

A Group Of Silver Venetian Coins From The

Kuva-yi Milliye Museum

Ceren Ünal

363

Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem

Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir

Değerlendirme

An Assessment on The Arrangement of The

Living Areas in the Epi-paleolithic Period of

Direkli Cave

Cevdet Merih Erek

377

Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çalgüney

A Middle Bronze Age Castle in Middle Aras Basin: Çalgüney

Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci

397

Olba Akropolisini Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin

Anatomik Analizi

Anatomical Analysis of Carbonized Wood

Material Obtained from Olba Acropolis North Tower Excavation

Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten

411

Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları

Arkeometrik Çalışmaları

The Archaeometric Research on the Pottery Finds from the Theater at Olba

Ali Akın Akyol - Safiye Aydın

421

Kitap Tanıtımı

Book Review

Ömer Özyiğit'e Armağan – Studies in

Honour of Ömer Özyiğit

Emel Erten

439

Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi

Murat Özyıldırım

447

PRAEFATIO

Editörler kurulu olarak *Seleucia*'nın yedinci sayısını (2017) sizlere sunmaktan mutluluk duymaktayız. Ayrıca, dergimizin TÜBİTAK'a bağlı ULAKBİM tarafından TR indeksinde bilimsel dergi olarak 6. sayısından (2016) başlayarak taranmaya hak kazanmış olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur. Bu başarıyı yazarlarımıza, dostlarımıza, Homer Kitabevi'nin katkılarına ve aynı zamanda Olba kazı ekibine borçluyuz.

Geniş bir zaman dilimine ait malzeme ve sonuçları içeren *Seleucia*'nın bu yılki yedinci sayısını da beğeneceğinizi ümit etmekteyiz. Alışlageldiği gibi, bu sayıda da Olba kazılarına ait malzemenin de tanıtıldığı birçok makale yer almaktadır.

Seleucia'nın yedinci yılında yayın hayatını sürdürmesinde katkıları olan yazarlarımıza, okuyucularımıza, bizi destekleyen dostlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve değerli sahibi Ayşen Boylu ve dergimizin yayına hazırlanmasında sabır ve özveriyle çalışan Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

The editorial board is glad to present the seventh issue (2017) of *Seleucia* and proud to announce that our journal was recognized by ULAKBİM of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) as a TR Index Scientific Journal starting from the sixth issue (2016). We owe this success to our contributors, friends and Homer Books as well as the archaeological excavation team of Olba.

We hope you would be interested in and enjoy the seventh issue of *Seleucia* containing articles presenting material and results from a large scope of time. As usual, in this issue you will find a number of articles that will present the material from Olba excavations.

We wish to express our gratitude for our contributors, friends and Homer Books and its owner Ayşen Boylu and Sinan Turan for their patient and considerate manner during the preparation of our journal.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba Manastırđ Kuzey Kilisesi'nden (*Diakonikon*) Bizans Dönemi *Opus Sectile* Taban Döşemesi

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğın*

Öz

Olba Manastırđ kazıları kentin Hıristiyanlık geçmişı hakkında yeni verilere ulaşılmmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda 2015 dönemi çalışmaları çerçevesinde kazı yapılan alanlardan biri *diakonikon* bölümünün de ortaya çıktığı manastırın Kuzey Kilisesi'dir. *Diakonikon*, *opus sectile* taban döşemesine sahip bulunmaktadır. Bu döşeme, manastırın mimari stili bağlamında şimdiye kadar bilinenlere önemli bir yenilik sunmaktadır. Mozaik yerine MS 5.- 6. yüzyıllarda *opus sectile* taban kiliselerde daha çok tercih edilmiştir. Isauria'daki birçok kentte bulunan Hıristiyanlık yapılarında *opus sectile* kullanımı tespit edilmiştir. Olba Manastırđ'nda da Kuzey Kilisesi kazılarında bir *opus sectile* tabanın ortaya çıkartılması, kentte ilk kez böyle bir döşemenin saptanması bakımından önem taşımasının yanında, Isauria bölgesindeki daha önce bilinen örneklere bir yenisini katmakta; ayrıca, benzer Hıristiyanlık yapılarında *opus sectile* uygulamalarıyla ilgili olarak karşılaştırmalar yapmak olanağını da sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Olba Manastırđ, Cilicia, Isauria, Kuzey Kilisesi, diakonikon, *opus sectile*.

* Okt. Murat Özyıldırım (MA), Mersin Ü., Fen Edebiyat Fak., Arkeoloji Bölümü, 33343 Mersin, E- Posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr.
Arş. Gör. Yavuz Yeğın (MA), Ardahan Ü., İnsani Bilimler ve Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü, E- Posta: yavuzyegin@ardahan.edu.tr.
Konuyu çalışmamıza izin veren Olba Kazıları başkanı, Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Prof. Dr. A. Emel Erten'e teşekkür ederiz. Çalışmada kullanılan görseller için Dr. Tuna Akçay'a, İngilizce özet için Arş. Gör. A. Emirhan Bulut'a teşekkür ederiz.

The *Opus Sectile* Floor of the *Diaconikon* of the Northern Church - Monastery of Olba

Abstract

Excavations conducted in Olba continue to provide new data for the history of Christianity at the site. During the 2015 excavations at the Northern Church of the monastery at Olba, the *diaconikon* paved by an *opus sectile* floor was unearthed. This new find is an important contribution to the architectural style and decoration of the monastery of Olba. During the 5th and 6th centuries, *opus sectile* floors started to be more popular compared to the mosaic floors. A number of examples of the *opus sectile* floors have been recorded in the Christian buildings at Isauria. The discovery of an *opus sectile* floor at Olba is not only a contribution to the collection of known examples at the region but is also important for giving the possibility of making comparisons.

Keywords: Olba Monastery, Cilicia, Isauria, Northern Church, *diaconikon*, *opus sectile*.

Giriş

Olba, yaklaşık 950 m. rakımıyla tipik bir Doğu Akdeniz Eski Çağ yerleşim merkezidir. Olba'da yer alan görkemli anıtlar, kentın geçirdiği tarihsel ve kültürel süreçler konusunda bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda kentın kronolojik olarak Hellenleşme, Romalılaşma ve Hıristiyanlaşma süreçlerini geçirdiği görölmektedir. Olba'da 2001- 2009 yılları arasında arkeolojik yüzey araştırmaları ve 2010 yılından itibaren Bakanlar Kurulu kararı ile bilimsel arkeolojik kazılar sürdürölmektedir.

Bu çerçevede çalışmamıza konu olan manastırda da (Lev. 1) kazılar yapılmaktadır. ve diğeri ise, bir yapı kompleksi özelliği taşıyan manastırdır¹. Manastır, Olba *akropolisinin* doğusundaki Şeytanderesi Vadisi içinde yer almakta ve vadinin girişindeki *aquaeductustan* yaklaşık 300 m. güneyde bulunmaktadır².

Olba Manastırındaki ilk kazılar 2011 yılında başlatılmış olup, 2012 - 2013 - 2015 yıllarında çalışmalar devam etmiştir³. Söz konusu kazı-

1 Özyıldırım, 2013, 213.

2 Özyıldırım 2015, 80.

3 Olba Manastır kazıları hakkında bkz: Özyıldırım 2012, 105- 119; Özyıldırım 2013, 213- 225; Özyıldırım 2015, 79- 101.

lar, Olba'nın Erken Hıristiyanlık Dönemi ve Geç Antik Çağı üzerine sahip olduğumuz bilgilere yenilerini eklemenin yanı sıra 5. yüzyıla tarihlenen manastırın mimarisi, plan özellikleri (Lev. 2) ve mekânların işlevleri hakkında yeni ve özgün sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır⁴. Olba Manastırında yapılan kazıların sonuçlarını içeren bilimsel makalelerin yanında iki Yüksek Lisans tezinin hazırlanmış olması bu yapı ile ilgili ayrıntılı çalışmaların yapılmakta olduğunu göstermektedir⁵.

Olba'da yapılan çalışmalar, kentin Hıristiyanlık geçmişine ışık tutan birçok arkeolojik verinin olduğunu; ayrıca bu döneme ışık tutan Yunanca ve Latince yazılı kaynakların da bulunduğunu göstermektedir. Bunlar, Hıristiyanlara ait mezarlar, kiliselere ait kalıntılar, çeşitli yapıların Hıristiyanlar tarafından kullanıldığını gösteren haç betimlemeleridir⁶. Özellikle Olba akropolisinde ve çevresinde çok sayıda Hıristiyan dinî yapısının bulunduğu belirlenmektedir⁷. Kent merkezinde bulunan katedral dışında, Olba'yı Isauria'nın diğer kentleri arasında ön plana çıkaran bir diğer önemli bulgu da Olba'nın en erken kilisesi olma özelliğine sahip olan ve Roma İmparatorluğunda Hıristiyanlığın resmen kabulü öncesinde de bu dine inananların bulunduğunu kanıtlayan Şeytanderesi Vadisi'nde yer alan Mağara Kilise'dir.

Olba, Geç Antik Çağ'da Isauria bölgesinin Seleucia ad Calycadnum (Silifke) Başpiskoposluğu'na bağlı bir piskoposluk merkezidir⁸. Yazılı kaynaklar, kentin bazı piskoposlarının isimleri ve katıldıkları konsiller ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Buna göre Olba piskoposlarının adı ilk kez 381 yılındaki Constantinopolis Konsili'nde kaydedilmektedir⁹. Hiyerarşik olarak Olba, Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposluğu'na ve bu başpiskoposluk da Antiochia ad Orontem (Antakya) Patrikliği'ne bağlıdır. Olba, 7. yüzyıldan itibaren Constantinopolis (İstanbul) Patrikhanesi'ne

4 Özyıldırım 2013, 216; Erten 2014, 65; Özyıldırım, 2015, 66. Erten "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması" adlı çalışmasında Olba kentinin en son kullanım evresini arkeolojik ve tarihsel olaylar bağlamında tartışmaktadır. Buna göre kentte yerleşimin 7. yüzyılın 2.yarısında kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Erten 2014, 57-73.

5 Prof. Dr. A. Emel Erten danışmanlığında Olba Manastırının çatı örgü sistemi ve manastırın mimari plastik eserleri üzerine yüksek lisans tezleri Arş. Gör. Yavuz Yeğin (MA) ve Ebru Erdoğan Yıldırım (MA) tarafından hazırlanmıştır. Bkz.; Erdoğan 2014; Yeğin 2015.

6 Akçay 2011, 133-146.

7 Özyıldırım 2012, 105-118.

8 Hild-Hellenkemper 1990, 369-370.

9 Hild-Hellenkemper 1990, 369- 370; Olba piskoposlarının isimleri ve katıldıkları konsiller hakkında bkz.; Özyıldırım 2003, 145- 154; Özyıldırım 2005, 61 ve 62; Yeğin 2015, 11-15.

bağlanır¹⁰. Söz konusu tarih, aynı zamanda Olba'da yerleşimin son bulunduğu tarihle örtüşmektedir¹¹.

Çalışmamızın konusunu manastırın Kuzey Kilisesi'nde (Lev. 3) 2015 yılında yapılan arkeolojik kazılar sırasında tümüyle açığa çıkarılan *diakonikon* (Lev. 4- 4a) bölümünde tespit edilen *opus sectile* taban döşeme oluşturmaktadır¹². Olba Manastırında farklı mekânlarında çeşitli taban döşeme tekniklerinin ve tiplerinin uygulandığı arkeolojik kazılar ile belirlenmektedir. Ancak, bu çalışmada ele alacağımız döşeme, manastırda ve kentte ilk kez *in situ* tespit edilen *opus sectile* taban olması bakımından önem taşımaktadır.

Opus sectile: Teknik-Kullanım ve Gelişimi

Kamuya açık ve özel Roma yapılarının duvar ve döşemelerinin dekorasyonunda üç farklı uygulamanın olduğu bilinmektedir. Bu uygulamalardan ilki büyük mermer kaplama levhalarının kullanılması, ikincisi ise bu alanların mozaiklerle kaplanmasıdır. Üçüncü yöntem ise özellikle de Geç Antik Çağ kilise yapılarında tercih edilen ve çeşitli biçimlerde kesilmiş küçük mermer ya da renkli taş levhaların bir araya getirilmesi ile oluşturulan *opus sectile* uygulamasıdır¹³.

Opus sectile farklı formlardaki ve çeşitli taş cinslerinden yapılmış birçok parçanın birleştirilmesi sonucu oluşturulan bir yüzey düzenleme tekniği olarak tanımlanmaktadır¹⁴. Etimolojik açıdan bakıldığında, Latince "*sectilis*" sözcüğü "kesmek, bölmek, parçalamak", "*opus, -eris* (n.)" sözcüğü ise "çalışma, iş" anlamlarını taşımaktadır. Böylece, *opus sectile* terimi kesilmiş parçalarla oluşturulan bir işleme manasına gelmektedir. *Opus Sectile* uygulamalarında dekorasyonda soyut-geometrik ya da bitkisel motiflere, figürlere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda *opus sectile*, kendi içinde figürlü ve geometrik olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁵. Figürlü *opus sectile* kullanımının çok tercih edilmemesine karşın, geometrik *opus sectile* kullanımları, duvar ve özellikle de taban döşemelerinde yoğunlukla görülmektedir. Geometrik *opus sectile* döşemelerde, üçgen, kare, dikdörtgen, altıgen, sekizgen, daire ve Davut Yıldızı (Mühr-ü Süleyman)

10 Hild- Hellenkemper 1990, 369- 370.

11 Olba kentinde yerleşimin son bulması hakkında bkz.; Erten 2014, 57-73.

12 *Opus sectile* hakkında genel bilgi için bkz: Dunbabin 1999, 254- 268; Steppan 2011, 423-528. Bizans Dönemi *opus sectile* taban döşemeleri hakkında bkz: Peschlow 1983, 435-447; Demiriz 2002.

13 Peschlow 1983, 435; Kadıoğlu 1997, 352.

14 Saltuk 1997, 129; Spieser 2014, 309, dipnot: 14.

15 Marquardt 1879, 610.

olmak üzere çok sayıda geometrik formun kullanıldığı bilinmektedir. Bu geometrik şekiller dışında daha birçok farklı birleştirmenin yapıldığı örnekler de görülmektedir¹⁶.

Taş ya da mermer levhalar kullanarak dekorasyon oluşturma tarihinin çok eskiye gittiği bilinmektedir. Perslerde ve Mezopotamya kültürlerinde mermer levhalar kullanılarak duvar dekorasyonu oluşturulmaktadır. Babil'deki İhtar Kapısı'nın fayans kabartmaları ve dinî seramonilerin gerçekleştirildiği caddenin duvar kabartmalarında renkli döşemelerin yer alması bir bakıma *opus sectile* kullanımının en erken örnekleri olarak düşünülmektedir.¹⁷

Bu erken örneklerden sonra söz konusu teknik, Hellenistik Dönem'den başlayarak yapıların zeminlerinde ve duvarlarında Geç Antik Çağ'a kadar kullanılır. Anadolu'da taban döşemesi olarak geometrik *opus sectilenin* en eski kullanımı Pergamon'daki (Bergama) Attalos Evi'nde görülür. Burada uygulanan form küp şeklindeki bezemelerden oluşur¹⁸. Benzer bir kullanım, bu kez Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olmak üzere Sardes'teki Hamam-Gymnasium Kompleksi'nin bir bölümü olan sinagogun duvarlarında görülmektedir. Anadolu'dan *opus sectile* uygulamalarının bir diğer örneği de Magnesia'daki *latrinanın* iç duvarlarında görülmektedir. Ancak duvarlardaki uygulamalar dökümlerin daha çok olması nedeniyle taban *opus sectilelerine* oranla daha az korunabilmektedir¹⁹. Yukarıda belirtilenlerin yanında Anadolu'dan diğer bazı örnekler de tanınmakla birlikte, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da geometrik *opus sectile* taban döşeme örneklerinin kısıtlı olması, *opus sectiledeki* stil gelişiminin takip edilmesini zorlaştırmaktadır²⁰.

Opus sectile kullanımında 4. yüzyıldan itibaren artış kaydedildiği görülmektedir. Roma İmparatorluğu genelinde yeni dinin güçlenmesiyle birlikte 4. ve 5. yüzyıllar, stil, içerik, amaç açısından Hıristiyan sanatı-

16 Marquardt 1879, 610.

17 Taban döşemelerinin erken örnekleri için bkz: Kadioğlu 1997, 352, dipnot:5; Stepan 2011, 433-434.

18 Salzmänn 1991 439, res:10.

19 Bingöl 1994, 49; Kadioğlu 2005, 305-332. Bunun dışında *opus sectilenin* duvar dekorasyonunda kullanımına diğer bir örnek ise Phrygia'da Hierapolis agorasının duvarları gösterilebilir. Kadioğlu 2007, 413- 419.

20 Kadioğlu 1999, 181. *Opus sectiledeki* stil gelişimini görmek amacıyla Anadolu'daki bazı kentlerde bulunan yapılardaki kullanımlarına bakmak yerinde olur; 2. yüzyılda bilinen geometrik örneklerin dışında Pergamon'daki Peristilli evin (III) 6 ve 7 b. no'lu mekânlarında güneş ve yıldız betimleri şeklinde *opus sectile* uygulaması görülmektedir. Ephesus'taki (Efes) Yamaç Evler'de (I) olduğu gibi 3. yüzyıl ortalarında kafes biçiminde oluşturulmuş *opus sectile* kullanımı da bulunmaktadır.

nın oluşumuna işaret etmektedirler²¹. *Opus sectile* kullanımının da söz konusu tarihlerde yaygınlaşmasının, Hıristiyan sanatının oluşumu ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda özellikle 5 ve 6. yüzyıllarda *opus sectile* uygulamalarının daha da yoğunlaşarak tercih edilen bir dekorasyon olduğu görülmektedir. Taban döşemesi olarak mozaik uygulamaları 6. yüzyıldan sonra ortadan kaybolmakta; bunun yerini özellikle kilise yapılarının iç bölümlerinin kaplanmasında *opus sectilenin* aldığı görülmektedir. Söz konusu kullanımın Orta Bizans Dönemi ile birlikte daha da yaygınlaşarak güçlendiği söylenmektedir²².

Opus Sectile uygulamalarında geometrik düzenlemelerde dikdörtgen motiflerin değişik kullanımları ile birlikte, 4. yüzyılda altıgen ve sekizgen formların da yoğun bir şekilde tercih edildiği anlaşılmaktadır²³. *Opus sectile* kullanımı, 5. yüzyıla gelindiğinde taban döşemesi olarak artık daha güçlü ve yaygın bir kullanım göstermektedir²⁴. Eski geometrik bezemelerin kullanımının yanında bu dönemde (6. yüzyıl) Ancyra²⁵ (Ankara), Ephesus ve Antiochia ad Orontem'de²⁶ balıksırtı motiflerinin kullanıldığı *opus sectile* örnekleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca 5. yüzyılda ortaya çıkan yıldız betimli örneklerin 6. yüzyılda kullanımları sürmektedir²⁷. *Opus sectile* uygulamalarında yer verilen bir diğer bir geometrik motif ise Davut Yıldızı'dır²⁸. Diagonal gelen altı köşeden oluşan bu motifin kullanımına en eski örnek Antiochia ad Orontem'den ele geçen örneklerdir²⁹. Ayrıca, Davut Yıldızı motifi (Ephesus³⁰, Ancyra - Ulus³¹, Hierapolis (Pamukkale)³², Corycus (Kız Kalesi)³³, Seleucia ad Calycadnum³⁴ gibi birçok merkezde yaygın olarak döşemelerde kullanılmaktadır.

Geç Antik Çağ'da mozaik veya *opus sectile* atölyelerinin nerede oldukları, burada çalışan sanatçıların yerel mi, yoksa göç ederek sahip oldukları zenaati ülkelerinden uzakta mı icra ettikleri konusunda sorular

21 Mango 2011, 279-281; Spieser 2014, 294.

22 Peschlow 1983, 435.

23 Kadioğlu 1999, 182.

24 Kadioğlu 1999, 182.

25 Kadioğlu 1997, 351- 382.

26 Campbell 1988, 194.

27 Kadioğlu 1999, 182.

28 Kadioğlu 2005, 315.

29 Campbell 1988, 39-41,50-52, 89.

30 Jobst 1977, 77, res.51.

31 Kadioğlu 1997, 356.

32 Ferrero 1992, 317, res.5.

33 Guyer- Herzfeld 1930, 104-107, 145; res. 102 ve 158.

34 Topçu 1982, 273, res. 8, 9.

vardır. Bu noktada Suriye ve özellikle de Antiochia ad Orontem öne çıkmakta; bu bölgeyle Constantinopolis arasında söz konusu dönemlerde sanatsal açıdan yakın ilişki kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Suriye ve Antiochia ad Orontem'de gerçekleşen tarihsel olaylar, 526 ve 528 yıllarındaki depremler, 540'da Sasaniler'in kenti tahribi, iki yıl sonraki veba salgını, 611-628 yıllarındaki kentin Sasaniler tarafından işgali ve son olarak da bundan on yıl sonra Arapların kenti fethi, sanatçıların, zanaatkârların göç ederek Constantinopolis'e yerleşmelerine neden olur. Bununla bağlantılı olarak Suriye / Antiochia ad Orontem etkili gelişen taban döşeme sanatı, Constantinopolis'teki yapılara taşınır. Bu bağlamda Suriye *opus sectile* işçiliği ile karşılaştırılabilecek en erken tarihli bilinen döşemeler, Constantinopolis'teki Kalenderhane Camii'ne yakın Azize Eirene Kilisesi'nin güneyinde bulunmaktadır³⁵.

Böylece, Antiochia ad Orontem çevresinde birçok farklı uygulamalarla karşımıza çıkan *opus sectile* döşemelerin ise Constantinopolis'te en erken 6. yüzyılın 2. yarısında görülmeye başlandığı bilinmektedir³⁶. Bu dönemde başkentte *opus sectile* iyice tanınmaya ve beğenilerek kullanılmaya başlanır ve hatta mozaikten daha fazla tercih edilen bir döşeme olur. Antiochia ad Orontem ve onun dolaylı etkileri altında gelişen *opus sectile* döşeme çalışmaları hem ortak yönlerden hem de farklı karaktere sahip motiflerdeki uyumluluk nedeniyle yeni bir grubun oluşmasını sağlar.

Antiochia ad Orontem ile Constantinopolis arasındaki ilişki ve etkileşim bağlamında Constantinopolis'teki Hıristiyanlık yapılarında özellikle Erken ve Orta Bizans Dönemi'nde - *opus sectile* taban döşemesinin yoğun bir şekilde uygulandığı bilinmektedir. Bu kullanıma bir başka örnek de Hagia Sophia Kilisesi'nin batı galerisidir. Burada üçgenlerin, yarım daire motiflerin kullanımı ile bir süsleme alanı oluşturulmuştur. Süsleme özellikleri bakımından buradaki döşeme, 6. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenir³⁷.

Başkentte olduğu gibi Constantinopolis dışında da 6. yüzyıldan sonra yoğun bir *opus sectile* kullanımı görülür. Örneğin, Suriye Apamea'sındaki *atrium*lu kilisede, günümüze sadece çok sınırlı bir kısmı kalsa da *naosun* galerisinin tümünü kaplayan *opus sectile* taban korunmuş durumdadır. Burada galerinin güneyinden batı aksına doğru uzanan ortada kare plan içine yıldızla vurgulanan bir süsleme alanı bulunan, bunun haricinde bir madalyon etrafında sekiz doğrusal çizginin oluşturduğu bir üçgenin yer

35 Peschlow 1983, 445.

36 Peschlow 1983, 446.

37 Peschlow 1983, 439.

aldığı geometrik *opus sectile* döşeme görülür³⁸. Doğrusal çizgiler arasında üçgen kenarlar dışarıya doğru açılmakta, parçalar arasındaki kare alan ise benzer şekilde küçük bir yıldız ile doldurulmaktadır. Döşeme alanının çerçeveleri arasında ardışık devam eden bir üç kenarlı süsleme bandı vardır³⁹. Döşeme, olasılıkla 6. yüzyılın son çeyreğinde oluşturulmuş olmalıdır. Söz konusu örnekle süsleme şeması bakımından benzerlik bulunmamakla birlikte, bir Hıristiyanlık yapısında uygulanması ve ayrıca tarihi nedeniyle Olba Manastırı Kuzey Kilisesi ile benzerlik taşımaktadır⁴⁰.

Sözü edilen döşeme tarzında farklı bir model gösteren diğer bir örnek, Antiochia ad Orontem'deki *opus sectile* taban döşemelerinde görülür. Burada kare biçimindeki bir döşeme alanında, merkezi bir motif olarak bu sefer çember uygulanmaktadır. Dört köşe kenarlı daire form, *opus sectile* bandını oluşturan iki beyaz çizgiden oluşmakta, bu bant, üçgen ya da ardışık zikzak betimleri ile tamamlanmaktadır. İçteki süsleme alanı dıştan büyük ve aralarda küçük formlu üçgenler bulunur. Bu süsleme şeması Orta Bizans Dönemi döşemelerini hatırlatmasına rağmen, bu süsleme özelliğinin Geç Antik Çağ döşeme mozaiklerinde de yaygın bir kullanımının olduğu bilinmektedir.

Ayrıca bu süsleme örneğinin Kuzey Suriye'de tanınan Geç Antik Çağ'daki mermer döşeme repertuarına ait olduğu görülmektedir⁴¹. Antiochia ad Orontem'deki Daphne (Harbiye) Yakto Villası'nda da *opus sectile* bir tabanın kazısı yapılmıştır. Burada işleme motifleri ile doldurulmuş bir alanın yanında kare bir alan da bulunmakta ve bu alanın içinde basit bir daire motifinin yer aldığı *opus sectile* uygulaması yer almaktadır. Bu, 5. yüzyılın sonuna doğru tamamlanmış bir döşemedir⁴².

Opus sectile kullanımına bir diğer örnek ise Suriye'deki Qalat Siman'daki Doğu Bazilikası'nın tabanı verilebilir. Kare döşeme alanına daire formunun uygulanışı bakımından Daphne'deki Yakto Villası ile bir benzerlik göstermekte, daire bir betim yerine burada orta alanda iki tane beyaz halka işlenmekte ve ardından büyük, aralarda da küçük boyutlu üçgenlerin olduğu bir bölge gelmektedir. İkinci bölgede yine üçgenler, renkli halkalar ve çeşitli geometrik motiflerin olduğu görülmektedir. Taban döşemesinin yapım tarihinin 6. yüzyılın ilk yarısı olduğu düşünülmektedir⁴³.

38 Peschlow 1983, 436.

39 Peschlow 1983, 436.

40 Kuzey Kilisesi hakkında bkz Özyıldırım 2016.

41 Peschlow 1983, 436.

42 Peschlow 1983, 437; Stepan 2011, 471.

43 Stepan 2011, 471.

Olba manastır kazıları sırasında ortaya çıkan *opus sectile* örneğini iyi yorumlamak için Isauria bölgesinde bu tekniğin kullanımının geçmişine bakmak gerekmektedir. Bölgenin Suriye ve Antiochia ad Orontem ile olan coğrafi yakınlığı güçlü kültürel etkileşimlerin oluşmasını sağlamıştır. Isauria'daki Hıristiyan yapılarında oluşturulan mimari üslup, özellikle Suriye – Antiochia ad Orontem etkili olup, Isaurialı yapı ustalarının da söz konusu üslupta mimari eserler verdikleri görülmektedir⁴⁴.

Isauria ele alındığında kentsel bir merkezden ziyade kırsal alanda daha çok gelişim gösteren bir yerleşim modelinin tercih edildiği görülmektedir. Bu kırsal yapılaşma ise Seleucia ad Calycadnum, Corycus, Elauissa Sebaste ve Diocaesarea (Uzuncaburç) gibi yerleşimlerin çevresinde gelişmektedir. Cilicia ve Isauria'da geçerli olan mimari yapılanmaya baktığımızda 6. yüzyıldaki yazılı kaynaklarda bu bölgeden yapı ustalarının adlarının geçtiği görülmektedir⁴⁵. Yazılı kaynaklar, Isaurialı ustaların bölgeleri dışında çeşitli yapılarda da çalıştıklarını aktarmaktadır. Buna örnek olarak Fiiistin'de Sabas Manastırı, Antiochia ad Orontem'deki Simeon Manastırı ve 558 yılında Constantinopolis'teki Hagia Sophia Kilisesi'nin kubbesinin onarılması için çalışan Isaurialı ustalar verilebilir⁴⁶. Ayrıca Simeon Manastırı'nda çalışan ustaların Seleucia *territoriumunda* yeri tam olarak belirlenemeyen Kubramon köyünden olduklarına dair bilgiler de bulunmaktadır⁴⁷.

Genel anlamda Isauria'daki Hıristiyanlık yapılarında *opus sectile* uygulamalarına rastlanmaktadır. Bunun örneklerinin bulunduğu merkezler içinde özellikle Corycus, incelenmeye değerdir⁴⁸. Kentteki Katedral'in ana ve kuzeydeki yan nef arasında *opus sectile* taban bulunmaktadır. Burada küçük, renkli mermer parçaları süreklilik gösteren geometrik bir motif oluşturur. Geometrik desen, geniş bantlar tarafından çerçevelenmiştir. Tekil geometrik motifler birleşerek basit birer şekil özelliği göstermektedir. Geometrik süslemeler dışında değişik özelliklerde farklı bileşimlerde motif kullanımlarının olduğu söylenebilir ve çapraz yerleştirilmiş altıgenler ile bu motif zenginliği sağlanmıştır⁴⁹. Corycus'ta açığa çıkarılan *opus sectile* taban döşeme örnekleri, bu sanat kolunun kilise donatısı içinde oldukça önemli bir uygulama olduğunu ortaya koymaktadır⁵⁰.

44 Guyer- Herzfeld 1930, 189-194.

45 Eichner 2009, 552- 553.

46 Eichner 2009, 553.

47 Eichner 2009, 553.

48 Corycus'ta Hıristiyanlığın ortaya çıkışı, kentin Hıristiyanlık yapıları hakkında bkz: Guyer- Herzfeld,1930.

49 Guyer- Herzfeld 1930, 104- 107, res: 102 ve 158.

50 Henry 2003, 54.

Bölgede Geç Antik Çağ'da *opus sectile* kullanımının görüldüğü bir diğer yerleşim yeri Elaiussa Sebaste'dir (Lev. 5). Bölgede Olba'daki *opus sectile* ile en benzer nitelikteki örnekler, Elaiussa Sebaste'de bulunmaktadır. Bu açıdan ayrıca önem taşıyan Elaiussa Sebaste'deki kilisenin tabanında oldukça geniş bir alana yayılan dikdörtgen plakalar arasında çeşitli bantların yer aldığı ve yapının değişik bölümlerinde karışımına çıkan *opus sectile* döşeme kullanıldığı görülmektedir⁵¹. Bu *opus sectile* örneklerine bakıldığında değişik materyallerin kullanımından oluşan farklı formda örneklerden oluştuğu anlaşılmaktadır⁵². Kuzey nefte yer alan *opus sectile stylobata* doğru yayılmakta ve burada merkezi bir yapı tarafından sınırlandırılmaktadır. *Opus sectilenin* benzer şekilde yayılım gösterdiği bir diğer mekân ise şimdiye kadar çok az kısmı açığa çıkarılan güney kesimdedir.

Elaiussa Sebaste'deki kilisede *opus sectile* taban döşemesi sağlam durumdadır ve kilisede oldukça geniş bir alana yayılan, renkli *opus sectile* döşemede de Davut Yıldızı motifi de yer almaktadır⁵³. Buradaki kaliteli işçilik, Olba Manastırındaki *opus sectile* döşeme ile son derece benzerlik göstermektedir⁵⁴. Elaiussa Sebaste'deki üç nefli bazilikal planlı kilisenin ve kilise tabanının yapıldığı günden itibaren çeşitli onarım aşamalarından geçtiği yapılan desen stilistiği üzerine çalışmalar ve kullanılan devşirme malzemeden anlaşılmaktadır⁵⁵. Kilisede kullanılan tüm taban örneklerinde bunu görmek mümkündür. Granit, mermer, kalker ve traverten yapılmış farklı boyut ve tipteki plakaların kullanımı ile taban oluşumu görülmektedir. Kullanılan taban döşemeleri içinde *opus sectile* döşeme, geçirdiği onarımlara rağmen oldukça sağlam ve korunmuş durumdadır⁵⁶.

Seleucia ad Calycadnum'daki Azize Thecla Kutsal Alanı'nda bulunan kubbeli bazilikada güney nef ile orta nefte ve hamam yapısında *opus sectile* taban döşeme örneklerinin olduğu bilinmektedir. Konsantrik daireler ve planla uyumlu yarım daire geometrik bezemeler *opus sectile* tabanda uygulanan süsleme şemasıdır⁵⁷. Kullanılan *opus sectile* taban döşemesi ve mermer kaplama dekorasyonu yüksek bir sanatsal gelişmeyi göster-

51 Özyıldırım 2016, 186.

52 Baratta 1999, 312.

53 Kadioğlu 2005, 315.

54 Özyıldırım 2016, 186.

55 Akıllı 2003, 828.

56 Akıllı 2003, 828; Ayrıca Elaiussa Sebaste Bazilikası'nda gerçekleştirilen *opus sectile* taban restorasyonu hakkında bkz: Akıllı 2003, 825-834.

57 Guyer- Herzfeld 1930, 86; Henry 2003, 36; Azize Thecla Kutsal Alanı'nda yer alan kilisede kullanılan *opus sectile* için bkz: Mietke 2009, 41, 44, 45. Mietke, *opus sectile*ye ait fotoğrafın yer almadığını, fakat kazı yapılan alanın planında bunun işlendiğini aktarmaktadır.

mekte ve Bizanslı olarak adlandırılan sanat gelişiminde Mezopotamya etkilerinin yanında yerel etkilerin de varlığını kanıtlamaktadır⁵⁸.

Bir başka örnek olarak Alahan Manastırı'nın güneydoğusunda yer alan Dağpazarı'ndaki kilisede *apsisin* zemininde bulunan *opus sectile* taban kullanımını verilebilir⁵⁹. Burada yer alan *opus sectile* taban örnekleri, sadece bazı yayınlarda ismen geçtiği ve kullanılan geometrik desenli *opus sectile* örneklerinin görsellerine yer verilmediği için karşılaştırma yapmak mümkün değildir⁶⁰.

Yukarıda belirtilen örnekler dışında konuyu dağıtmama adına farklı bölgelerden birçok yapıda uygulama görmüş olan *opus sectile* örneklerine değinmekten bu çalışmada kaçınılmaktayız. Fakat Isauria'ya yakınlığı nedeniyle Lycia bölgesindeki Demre Aziz Nicolaos Kilisesi'nin bemasının kuzeybatısında uygulanan *opus sectile* döşeme Olba Manastırı'nda bulunan kilisedeki örnekle yakın benzerlik gösterdiği için burada belirtmeye değer görünmektedir. Demre Aziz Nikolaos Kilisesi bemasının tabanındaki *opus sectile* döşeme altıgen formlu örneklerim çapraz dizilmesi sonucu oluşturulan bir süsleme şemasına sahiptir. Bu çapraz düzenlemede köşe kısımlar küçük üçgenlerle doldurulmuş ve böylece iç içe iki üçgenin oluşturduğu bir form yakalanmıştır⁶¹. Bu yönü ile yapıda kullanılan teknik ve stil çalışmamıza konu olan Olba Kuzey Kilisesi *diakonikon opus sectile* uygulaması ile yakın benzerlik göstermektedir.

Öte yandan, Olba Manastırı örneği bağlamında genel bir değerlendirme yapılırsa, burada tespit edilen *opus sectile* tabanda uygulanan tekniğin komşu kentlerden Elauissa Sebaste, Corycus'daki yapılardaki döşeme örnekleri ile büyük yakınlık göstermekte olduğu belirlenmektedir. Bu da söz konu kentlerdeki döşemelerin aynı atölyenin ürünü olabileceğini düşündürmektedir.

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi Diakonikon Opus Sectile Taban Döşemesi Tekniği ve Özellikleri

Olba Manastırı'nda yapılan kazılarda farklı mekânlarda ve biçimlerde taban döşeme örnekleri tespit edilmiştir. Bu taban döşeme örnekleri ile ilgili bilgiler daha önce yayınlanmıştır⁶². Manastırın çeşitli bölümlerinde

58 Guyer- Herzfeld 1930, 87.

59 Hill 1996, 157.

60 Henry 2003, 54.

61 Alas 2011, 58. Çizim no:27.

62 Özyıldırım 2012, 108; Özyıldırım 2013, 218.

ana kayanın düzlenmesiyle oluşturulan taş taban, *atrium* bölümünde bazı izleri takip edilebilen kalın dikdörtgen taş levhalardan oluşturulan taban döşemesi, Manastırın merkez kilisesinin güney odasında düzgün ince, dikdörtgen taş levhalardan oluşan zemin ve çeşitli formlarda ele geçen bazı *opus sectile* örnekleri manastırdaki taban döşeme çeşitleridir⁶³.

Opus sectile tabanın tespit edildiği Kuzey Kilisesi, ilk defa 2015 yılında kazılmaya başlanmıştır⁶⁴. Daha önceki kazılarda dağılmış durumda, parçalar halinde tespit edilen *opus sectile* elemanlarını 2015 yılındaki kazılarda mekânsal bütünlük açısından *in situ* tespit etmek, önem taşıyan bir yeniliktir. Manastırın 2015 yılı kazı alanı olarak seçilen Kuzey Kilisesi'nde *apsis*in güneyinde yapılan çalışmalar sırasında bölgedeki kiliselerde örnekleri sıkça görülen *diakonikon* açığa çıkarılmıştır. Kiliselerde röliklerin saklandığı, din adamları için giysilerin ve kutsal eşyaların korunduğu *diakonikon*, Olba Manastırının Kuzey Kilisesi'nde oldukça iyi korunmuş durumdadır.

Diakonikona Batı yönünden 0.10 m yükseklikte bir eşikten geçilerek 1.10 m genişliğinde bir girişle ulaşılmaktadır. *Diakonikonun* içinde, doğu duvarındaki *apsis*in bitimi ile ana kayadan doğu ve güney duvarın kesiştiği köşeye kadar olan alan 4.45 m, *apsis*in *diakonikonun* içinde yer alan dairesel taş sırası uzunluğu 3.45 m'dir. *Diakonikonun* güney duvarına bitişik biçimde ve taban döşemesinden 0.11 – 0.15 m yüksekte, yaklaşık 0.70 x 1.50 m boyutunda, üzeri düzleştirilmiş dikdörtgen bir alan bulunmaktadır⁶⁵.

Diakonikonun ana kayadan oluşturulan güney duvarında kazılar boyunca genişleyerek iyice belirginleşen yaklaşık 0.1 m kalınlığında sıva tespit edilmiştir. İzleri güçlkle takip edilen, oldukça silinmiş haldeki kırmızı renkteki tonlar, fresk olabileceğini düşündürmektedir⁶⁶. Bu savı Olba'daki Kavisli Lentolu Kaya Mezarının orta odasında bulunan *arcosolium* tipindeki mezarın cephesine boya ile bir haçın çizilmiş olması, güçlendirmektedir⁶⁷. *Diakonikonu* özellikli kılan bir bölüm de kazı çalışmalarında ilk kez ortaya çıkarılmıştır: Doğu duvarında bir nişin altında, kireç taşından oval kesme taşlarla oluşturulan, iç içe geçmiş silindirik biçimli bir röliker

63 Özyıldırım 2015, 89.

64 Kuzey Kilisesi çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Özyıldırım 2016, 181- 203.

65 Özyıldırım 2016, 185.

66 Özyıldırım 2016, 185.

67 Bahse konu mezarın Küçük Asia'daki örneklerinin MS 2.- 3. yüzyıllara tarihlendiği bilinmektedir. Bu mezarın Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde ikincil bir kullanımı vardır ve mezarda boyama tekniği ile çatallı haç betimi bulunmaktadır. Olba'daki Kavisli Lentolu Kaya Mezarı için bkz: Akçay 2016.

tespit edilmiştir⁶⁸. Rölikerin üst bölümde iç çap 1 m, dış çap 1.43 m ve alt bölümde ise iç çap 0.70 m, dış çap 0.98 m, derinliği 1.04 m'dir.

Diakonikon bölümünün tamamını kaplayan *opus sectile* (Lev. 6) döşemede birbirinden farklı geometrik motiflerin kullanımından oluşan bir süsleme şeması göze çarpmaktadır. Şema, iki pano halinde ele alınabilir ve kullanılan geometrik motifler değerlendirilebilir. Buna göre *opus sectilenin* yayıldığı *diakonikonun* kuzeyinde kalan ve haznenin kuzey sınırına kadar yayılan kısım "A panosu", diğer bölüm ise "B panosu" olarak adlandırılabilir. "A panosu"nda çapraz altıgenlerin kullanımının yoğunlukta olduğu bir kompozisyon görülmektedir (Lev. 7). Altıgen motiflerin aralarına ve köşelerine gelecek şekilde yerleştirilen üçgen formulu küçük *opus sectile* parçaları, Davut Yıldızı (Lev. 8) motifinin oluşmasını sağlamaktadır. Altıgenler kahverengiyken ara bölümlerde kullanılan üçgenler siyahtır. "B panosu", "A panosu"ndan ayrı bir süsleme şeması gösterir. "B panosu"nun kendi içinde de ikiye ayrıldığı görülmektedir; Panonun üst ve alt kısımlarında sekizgenlerden oluşan bir şema görülmektedir. Sekizgeni oluşturan köşelerden dördü düz olarak bırakılmışken, diğer dört köşe yay şeklinde kesilmektedir. Yay şeklinde bırakılan köşe kısımlar, kullanılan koyu siyah renkli daire formulu *opus sectile*ler ile tamamlanmaktadır.

"B panosu"nun orta bölümünde ise dört parça halinde kesilmiş ve yine sekizgen oluşturduğu gözlenen bir motif uygulanmaktadır. Daire biçimli *opus sectile* parçaları, panonun ortasındaki bölümde bu sefer sekizgenin dörde bölünmesi sonucunda oluşan orta bölümü tamamlamada kullanılır (Lev. 9). Farklı geometrik motiflerin kullanımı ile *opus sectile* taban görsel açıdan büyük bir zenginlik göstermekte ve aynı zamanda 5. - 6. yüzyıllarda Geç Antik Çağ dünyasının ulaştığı sanatsal ve kültürel seviyenin Olba'daki gücünü de kanıtlamaktadır.

Değerlendirme

Opus sectile Roma yapılarında kamuya açık ve özel yapıların duvar ve döşeme dekorasyonunda kullanılan bir tekniktir ve kullanımı Geç Antik Çağ'da oldukça yaygınlaşır. Kamu ve halka açık yapılar ile kiliselerin taban döşemeleri farklı malzemelerle süslenmektedir. *Opus sectile*, taban döşeme biçimlerinden biri olarak Erken Hıristiyanlık sanatı içindeki yerini almaktadır. Taban döşemesi olarak mozaik uygulama, 6. yüzyıldan sonra

68 Özyıldırım 2016, 185.

ortadan kaybolurken yerini, özellikle kilise yapılarının iç bölümlerinin kaplanmasında *opus sectilenin* aldığı görülür.

Opus sectile, çok ayrıntılı biçimde bilim çevrelerinde henüz ele alınmadığı için konuya dair kronoloji ve stil gelişiminden bahsetmek –en azından şimdilik- mümkün görünmemektedir. Teknik bakımdan kullanımında ağırlıklı olarak geometrik motiflerin tercih edildiği bilinmektedir.

Antiochia ad Orontem'deki atölyeler ve ustalar, *opus sectilenin* Anadolu, Kıbrıs ve Yunanistan gibi merkezlerde yoğun şekilde kullanılmasında önemli role sahiptir. Özellikle Constantinopolis ve Isauria'daki mimarlık eserlerinde Syria ve Antiochia ad Orontem etkileri önemlidir. Bu bağlamda Olba Manastırı'nın Kuzey Kilisesi *diakonikonunda* açığa çıkarılan *opus sectile* taban, bu kültürel ve sosyal birlikteliğin bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Corycus, Elauissa Sebaste, Meryemlik, Dağpazarı gibi yerleşimlerde bulunan Hıristiyanlık yapılarında *opus sectile* taban döşeme tekniğinin kullanımı, genel süsleme düzeni bakımından Olba Manastırı'nda bulunan *opus sectile* ile yakın benzerlik gösterir. Yukarda sözü edildiği gibi *opus sectile* için belirleyici bir tarihsel kriter olmamakla birlikte, özellikle uygulanan yapılar ile paralel bir tarih, taban döşemesi için de kabul edilmektedir. Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nde kaliteli işçiliği ile *opus sectile*, manastır yapısının mimari sistem ve gelenek açısından önemsiz bir yerde olmadığını kanıtlamaktadır.

Opus sectilenin gerek yapı ile gösterdiği bütünlük gerekse *diakonikonun* tamamında korunmuş olması, söz konusu yapının bölge arkeolojisi açısından önemli bir karşılaştırma örneği oluşturmasına katkı sağlamaktadır. Manastırın 5. yüzyılın sonlarında İmparator Zeno'nun⁶⁹ Isauria'daki imar faaliyetleri kapsamında yapıldığı düşünüldüğünde ve bu yapıda kullanılan *opus sectile* taban döşemesi de 5. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir.

Tarihlendirmeyi destekleyici bir diğer veri ise bölgedeki Corycus⁷⁰, Dağ Pazarı⁷¹, gibi kilise yapılarının 5. yüzyılda inşa edilmiş olmalarıdır. Bu yapılarda uygulanan *opus sectile* taban döşemenin Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nde görülen *opus sectile* taban döşeme ile stilistik ve süsleme özellikleri bakımından benzerlik göstermesi de tarihlleme önerimizi destekleyen diğer bir kriterdir.

69 Ayteş Canevello- Özyıldırım 2009.

70 Guyer- Herzfeld, 1930.

71 Hill 1996.

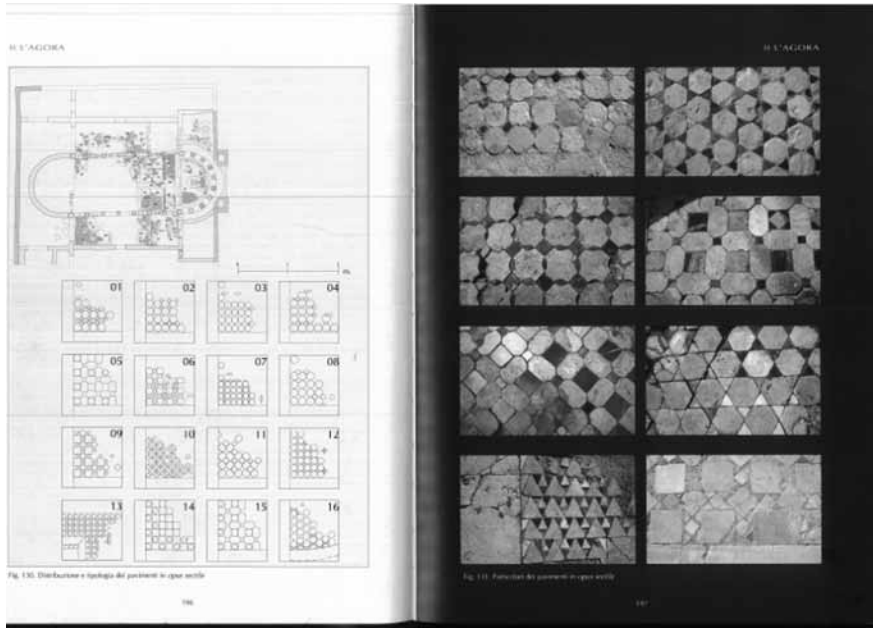
Levha 3. Kuzey Kilisesi.

Levha 4. *Diakonikon*.

Levha 4a. Diakonikon.

Levha 5. Elauissa Sebaste *opus sectile* döşeme.

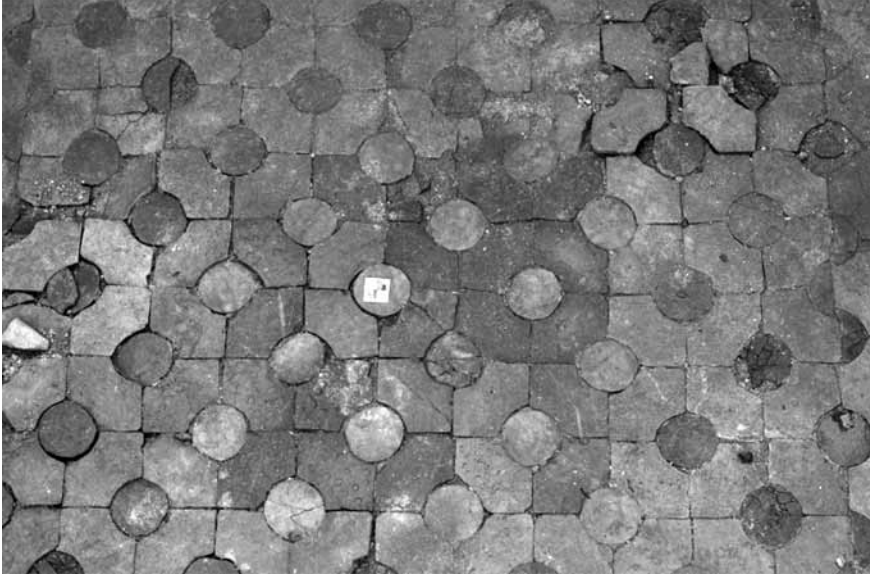
Levha 6. *Diakonikon opus sectile* taban döşeme.

Levha 7. *Diakonikon opus sectile* süsleme detay.

Levha 8. *Diakonikon opus sectile* süsleme detay.

Levha 9. *Diakonikon opus sectile* süsleme detay.

Kaynakça

Akçay 2011

Akçay, T., “Olba’da Hıristiyan Mezarları” *Seleucia ad Calycadnum*, (I), Tan Kitabevi Yayınları, 133-146.

Akçay 2016

Akçay, T., “Olba’da Ölü Kültü”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Dan: Prof. Dr. A. Emel Erten), Ankara.

Alas 2011

Alas, Z.Ç., Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Duvar ve Zemin Kaplamaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Ayteş Canevello- Özyıldırım 2009

Ayteş Canevello, S.,- Özyıldırım, M., “Constantinopolis Tahtında Isaurialı Bir İmparator: Zeno” *Lucerna Klasik Filoloji Yazıları*, İstanbul.

Baratta 1999

Baratta, G., “Basilica all’estremitanorddell’isola”, *Elauissa Sebaste I-Campagne di Scavo 1995- 1997* (Ed: Eugenia Equini Schneider), Roma.

Bingöl 1994

Bingöl, O., “Menderes Magnesiası 1993”, KST 16-I.

Campbell 1988

Campbell, S., *The Mosaics of Antioch, Corpus of Mosaics Pavements in Turkey I*, Published,by PIMS.

Demiriz 2002

Demiriz, Y., Örgülü Bizans Döşeme Mozaikleri, Yorum Sanat ve Yayıncılık, İstanbul.

Dunbabin 1999

Dunbabin, K. M.D., *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge University Press, Cambridge.

Eichner 2009

Eichner, İ., “Spätantike und frühchristliche Bautechnik im südlichen Kleinasien”, *Bautechnik im antiken und vorantiken Kleinasien* (Hazırlayan: M. Bachmann) *Byzas* (9), 551-559.

Erten 2014

Erten, E., “Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba’da Yerleşimin Son Bulması”, *Seleucia ad Calycadnum*, (IV), Homer Kitabevi, İstanbul, 57- 72.

Ferrero 1992

Ferrero, D., “1991 Yılı Hierapolis Arkeolojik Kurulunun Çalışma

Raporu”, KST 14-II.

Henry 2003

Henry, A.B., Choice and Context in the Late Antique Architecture: Questioning the Cilician “Domed Basilicas”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Dan: Suna Güven).

Herzfeld- Guyer 1930

Herzfeld, E., Guyer, S., “Meriamlik and Korkykos- Zwei Christliche Ruinensataetten des Rauchen Kilikiens”, Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol (II), The Manchester University Press.

Hild- Hellenkemper 1990

Hild, F.,- Hellenkemper., Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii Byzantini V, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften, Verlag der Österreichischen Akademie, Wien.

Hill 1996

Hill, S., The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria, Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs, Vol:I, Great Yarmouth.

Jobst 1977

Jobst, W., Römische Mosaiken aus Ephesos I, Die Hanghäuser des Embolos, FiE VIII, 2.

Kadıoğlu 1997

Kadıoğlu, M., “Ankyra - Ulus Opus Sectileleri”, Türk Arkeoloji Dergisi (XXXI), 351- 391, Ankara.

Kadıoğlu 1999

Kadıoğlu M., “Der Opus Sectile Bodenaus dem Gerontikon- Bouleterion von Nysa ad Maeandrum”, Asia Minor Studien (Band:34), Rudolf Habelt GMBH, Bonn. 175-188.

Kadıoğlu 2005

Kadıoğlu, M., “Die Opus Sectile Wandverkleidung der Latrine in Magnesia am Mäander”, İstMitt, (55), 305- 332.

Kadıoğlu 2007

Kadıoğlu, M., Die *opus sectile*- Wandverkleidung der Agora von Hierapolis in Phrygia (Regio I), içinde: F. D’Andria – M. Piera Caggia, *Hierapolis di Frigia I. Le attività delle campagne di scavo e restauro 2000-2003*, 413-419.

Mango 2011

Mango, C., *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, (çev. Gül Çağalı Güven), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Marquardt 1879

Marquardt, J., Das Privatleben der Römer, Verlag: von S. Hirzel, Leipzig.

Mietke 2009

Mietke, G., Bauphasen und Datierung der Basilika von Meriamlik (Ayatekla), Syrien und seine Nachbarn von der Spätantike bis in die islamische Zeit (hrsg: İna Eichner und Vasiliki Tsamakda), Reichert Verlag, Wiesbaden.

Özyıldırım 2012

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler” Seleucia ad Calycadnum II, Tan Kitabevi, Ankara, 105- 119.

Özyıldırım 2013

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı: 2012 Kazı Sonuçları ve Merkez Mekanları Üzerine Düşünceler”, Seleucia ad Calycadnum, III, Homer Kitabevi, İstanbul, 213- 225.

Özyıldırım 2015

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, Seleucia ad Calycadnum, V, Homer Kitabevi, İstanbul, 79- 101.

Özyıldırım 2016

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı 2015 Yılı Kazıları ve Kuzey Kilisesi’ndeki Çalışmaların Değerlendirilmesi”, Seleucia VI, Homer Kitabevi, İstanbul, 181- 203.

Peschlow 1983

Peschlow, U., “Zum byzantischen *opus sectile* Boden, in: Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien, Festschrift für Kurt Bittel, Philip von ZabernVerlag, Mainz am Rhein, 435-447.

Saltuk 1997

Saltuk, S., Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul:İnkılâp Kitabevi.

Salzmann 1991

Salzmann, D., “Mosaiken und Pavimente in Pergamon, AA. (Heft:3), 440-444.

Spieser 2014

Spieser, J.M., “İmparatorluk ve Hıristiyan Sanatı: Benzerlikler ve Farklılıklar”, Bizans Dünyası (edt. Cecile Morrisson), çev: Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Steppan 2011

Steppan, T., “Opus sectile” Reallexikon zur Byzantinischen Kunst, (Hrsg: Marcell Restle) Anton Hiersemann, Stuttgart, 423-528.

Topçu 1982

Topçu, Ç., “Seleucia 1981 Çalışmaları” KST, IV.

Seleucia | Sayı VII | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın	11	Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti- Semitizm Ulaş Töre Sivrioğlu	235
Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonnular Emel Erten - Deniz Kaplan	29	Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları Ömür Dünya Çakmaklı	279
Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (<i>Diakonikon</i>) Bizans Dönemi <i>Opus Sectile</i> Taban Döşemesi Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin	47	Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı Sabri Arıcı - AYTEKİN ERDOĞAN	297
Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi Tuna Akçay	69	Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Balık Tabakları Figen Çevirici Coşkun	325
Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları Emel Erten - Emine Akkuş Koçak	89	Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At Rhytonu S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İlkay Akkan	345
Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası Erkan Alkaç	113	Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup Gümüş Venedik Sikkeleri Ceren Ünal	363
Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi Emel Erten	129	Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme Cevdet Merih EreK	377
Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri Ashıhan Özbay	147	Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çaligüney Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci	397
Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri Bülent İşler	161	Olba Akropolisi Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin Anatomik Analizi Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten	411
Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı Şener Yıldırım	187	Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları Arkeometrik Çalışmaları Ali Akın Akyol - Safiye Aydın	421
Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler Fikret Özbay - Ashıhan Özbay	207	Kitap Tanıtımı Ömer Özyiğit'e Armağan Emel Erten	439
Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/ Zephyrium Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz	225	Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi Murat Özyıldırım	447

ISSN 2148-4120

9 772148 412007